

Д.Г., Правові основи взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією // Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України. 2000. №3. 6. Мельник М.І., Суб'єкти та принципи протидії корупції // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2002. №5. 7. Про боротьбу з корупцією: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1995. №34. 8. Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. №4. 9. Про Службу безпеки України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1992. №27. 10. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 2002. №32. 11. Про прокуратуру: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1991. №53. 12. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1992. №22. 13. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1993. №35. 14. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради УРСР. 1961. № 2. 15. Про державну податкову службу в Україні: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 1991. №6. 16. Прохоренко О.Я., Організаційно-правові аспекти та стан протидії корупційним проявам у системі державної служби України // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2002. №6.

Надійшла до редакції 03.11.06

О. І. Логвиненко

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СПРИЯТЛИВЕ НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ ТА В УКРАЇНІ

Сьогодні, коли однією з найгостріших проблем людства є екологічна, надзвичайно важливими залишаються питання забезпечення прав людини як на міжнародному рівні, так і в Україні.

Як відомо, права людини – це певні можливості, необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, що набуваються з народження. Вони об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними і рівними для всіх людей [1, с. 5; 2].

Екологічні права, зокрема право на сприятливе навколишнє середовище, є однією з найважливіших галузей міжнародного права і належить до третього покоління прав людини.

Вперше питання незадовільного стану природних ресурсів розглядалось на Конференції з охорони природи у Берні 1913 р. Під час дискусії прадставників з 29 країн висловлювалось занепокоєння станом навколишнього середовища, обговорювалась необхідність захисту природи від діяльності людини та було запропоновано об'єднати зусилля держав у цій діяльності [3, с. 9]. Проте через початок першої світової війни ці прагнення не було втілено в життя.

Згодом, з усвідомленням негативних наслідків антропогенного впливу на навколишнє середовище, діяльність щодо його охорони активізувалась. Після другої світової війни 1948 р. було створено Міжнародний союз охорони природи, який плідно працює і дотепер. Головними завданнями його сьогодні є допомога співтоварис-

твам у справі збереження біорізноманіття і впровадження екологічно чистих та сталих методів використання природних ресурсів [4].

Забезпечення прав людини на сприятливе навколишнє середовище вперше було зафіксоване 1972 р. у Стокгольській Декларації. Зокрема, у принципі 1 розділу II «Декларація принципів» сформульовано, що «Людина має основне право на свободу, рівність та сприятливі умови життя в навколишньому середовищі, якість якого дозволяє вести гідне і процвітаюче життя, і несе головну відповідальність за охорону та покращання навколишнього середовища для блага нинішнього та майбутнього поколінь».

З 17 жовтня до 21 листопада 1972 р. на сімнадцятій сесії Генеральної конференції ООН з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО) у Парижі прийнято Конвенцію культурної та природної спадщини, якою при ЮНЕСКО засновано міжурядовий комітет з питань захисту культурної та природної спадщини виняткової загальнолюдської цінності, що дістав назву «Комітет світової спадщини». Здебільшого, правознавці-екологи обминають зазначену Конвенцію, вважаючи, що вона передусім спрямована на збереження культурних пам'яток. Проте, у ст. 2 визначено, що природною спадщиною є «монументальні витвори природи, якими є фізичні та біологічні утворення чи сукупності таких утворень, що мають виняткову загальнолюдську цінність з погляду естетики чи науки, геологічні та фізіографічні утворення і чітко визначені зони, що складають ареали розповсюдження, види тварин та рослин, які опинилися під загрозою зникнення, і що мають виняткову загальнолюдську цінність з погляду науки чи збереження, природні місця або чітко визначені природні зони, що мають виняткову загальнолюдську цінність з погляду науки, збереження чи природної краси». Як бачимо, фізичні, біологічні, геологічні, фізіографічні утворення, види тварин та рослин, природні місця або чітко визначені природні зони, всі складники, що містяться в понятті «навколишнє середовище». Держави за ст. 4 Конвенції мають забезпечувати ототожнення, захист, зберігання, повернення» зазначених об'єктів і їх «передачу наступним генераціям». Для цього держави мають докладати таких зусиль: загальну політику спрямовувати на відведення природній спадщині певної функції в суспільному житті та включення питань захисту цієї спадщини до програм загального планування; створювати, якщо вони ще не існують, на своїх територіях однієї чи кількох служб захисту, зберігати і повертати достоїнства природної спадщини із забезпеченням їх відповідним персоналом і наданням у їх розпорядження засобів, що дозволяють здійснювати покладені на них завдання; розгорнути наукові та технічні студії та дослідження і вдосконалювати методи втручання, які дозволять державі протистояти небезпеці, що загрожує її природній спадщині; вживати

відповідних правових, наукових, технічних, адміністративних та фінансових заходів для ототожнення, захисту, зберігання, повернення достоїнств та відновлення життєвих функцій цієї спадщини; сприяти створенню чи розвиткові загальнонаціональних або регіональних навчальних центрів для навчання у сфері захисту, зберігання і повернення достоїнств природної спадщини, а також заохочувати наукові дослідження в цій сфері [4].

У ст. 24 Африканської хартії прав людини і народів, прийнятій 1981 р., наголошується, що «всі народи мають право на загальне задовільне навколишнє середовище, сприятливе для їх розвитку», тобто закріплюється право народів на сприятливе навколишнє середовище. Процес закріплення прав людини на сприятливе навколишнє середовище продовжено в Принципі 1 Декларації, прийнятій на конференції у Ріо-де-Жанейро 1992 р.: «всі люди мають право жити в доброму здоров'ї та плідно працювати в гармонії з природою». Хоча в тексті і не зазначається прямо поняття «сприятливе навколишнє середовище», це очевидно зі сполучення «в гармонії з природою».

1991 р. Комісією ООН з прав людини було призначено Спеціального доповідача з навколишнього середовища і розвитку. У своїй доповіді 1994 р. він доходить висновку, що право на сприятливе навколишнє середовище є одним з фундаментальних прав людини, закріплених міжнародним правом. Пізніше окреслене право гарантувалося й іншими міжнародними документами.

В Україні право людини на сприятливе навколишнє середовище було закріплено ще 1991 р. у Законі «Про охорону навколишнього природного середовища». У ст. 1 зазначеного закону, зокрема, наголошено, що завданнями охорони природи в Україні є «використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною». До того ж у законі визначені принципи охорони навколишнього середовища, серед яких: пріоритетність екологічної безпеки; гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питанні охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій; збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів.

Конституція України, прийнята 1996 р., у ст. 50 закріплює право кожного громадянина країни на «безпечне життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди» [5].

Відтак, з наведеного вище очевидно, що Україна, як і багато інших Європейських країн, взяла зобов'язання щодо створення юридичних, соціальних, економічних гарантій забезпечення права людини на сприятливе навколишнє середовище відповідно до міжнародних стандартів. Щоправда, термінологія законодавства України не завжди відповідає правилам юридичної техніки, оскільки навіть у двох зазначених законах України «навколишнє середовище» визначено як «навколишнє природне середовище» та «довкілля». Крім того, гарантуючи громадянам право на сприятливе навколишнє середовище, держава має передбачити чітку структуру його реалізації. І як не погодитися з видатним юристом, академіком Ю. С. Шемчушенком, що на часі прийняття нового екологічного закону – Екологічного кодексу, в якому було б систематизовано все екологічне законодавство України, враховуючи рекомендації Екологічного кодексу для Європи [6, с. 17–19].

Список літератури: 1. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. Права людини і громадянина: Навчальний посібник. К., 2004. 2. Андрусак Т. Г. Теорія держави і права // *lawyer.org.ua* 3. Кравченко С. М., Андрусевич А. О., Бонайн Дж. Актуальні проблеми міжнародного права навколишнього середовища: Підручник / Під заг ред С. М. Кравченко. Львів, 2002. 4. *isnp.org* 5. Конституція України: Офіційне видання. К., 2006. 6. Шемчушенко Ю. Нам слід боротися з причинами екологічних проблем, а не з їх наслідками // *Український юрист*. 2003. № 8.

Надійшла до редакції 04.11.06

В. В. Іванюшенко

ПРАВО НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ В КОНТЕКСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

Серед усіх цінностей нематеріального характеру, усвідомлених людством як дійсно універсальні, загальнолюдські цінності, права людини і громадянина стоять на першому місці. Визнання і закріплення у законодавстві прав людини і громадянина, їх обсяг, види і зміст у сучасних умовах становить одну з актуальних, пріоритетних і найважливіших проблем.

За традицією радянських часів підхід до характеристики прав громадян УРСР базувався на їх поділі на: громадянські(особисті), політичні, соціально-економічні, культурні. Що стосується права людини і громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля, то панувала думка, що оскільки цього права немає у Конституції (у Конституції УРСР 1978 р. воно навіть не згадувалось), то ним не повинні цікавитись ні юристи-практики, ні ті, хто займається